

Maria-Lucreția CAZAC
(Universitatea de Medicină
și Farmacie „Gr. T. Popa”, Iași)

**Termeni cu sensuri diferite
de cele actuale în textul liturghiilor.
Analiză comparativă între
Liturghierul lui Antim Ivireanul
și cel de la Chișinău (1815)**

Abstract: (Terms with meanings and forms different from the current ones in the text of the liturgies. Comparative analysis between the *Liturgy* of Antim Ivireanul and the one in Chisinau (1815)) We propose in this study a comparative analysis of the terms with meanings different from the current ones. The two supporting texts used are the *Missal* of Chisinau (1815) and that of Antim Ivireanul, with references also to the *Missal* in use today. The essential role that Antim's Liturgy played in the realization of the one in Bessarabia is indisputable, the Antimian text being considered by specialists as the prototype in the editing of the Romanian Liturgy. Beyond the elements common to the two liturgies, we can see lexically specific elements that individualize the first liturgical text in Romanian made under tsarist domination, because historically Bessarabia was annexed by the Tsarist Empire of 1813. In our analysis we will consider two categories of terms: those inherited from Latin, respectively those formed in the field of the Romanian language. However, broadly speaking, both liturgies retain common terms, emphasizing a fundamental element of identity of the liturgical variety in the Romanian language, namely, the conservative aspect of the religious style in written form. Through this refractory attitude towards linguistic innovation, in the case of the religious style, continuity is ensured at the level of liturgical texts, being maintained a certain tradition of the realization of the religious text.

Keywords: *different meaning, inherited term, Romanian language, identity of religious style.*

Rezumat: Ne propunem în acest studiu o analiză comparativă a termenilor care au sensuri diferite de cele actuale. Cele două texte suport utilizate sunt *Liturghierul* de la Chișinău (1815) și cel al lui Antim Ivireanul, cu referințe și la *Liturghierul* aflat în uz astăzi. Rolul esențial pe care *Liturghierul* lui Antim l-a avut în realizarea celui din Basarabia este de necontestat, textul antimian fiind considerat de către specialiști prototipul în editarea *Liturghierului* românesc. Dincolo de elementele comune celor două liturghiere, putem observa în plan lexical elemente specifice care individualizează primul text liturgic în limba română realizat sub dominație țaristă, căci în plan istoric Basarabia era anexată Imperiul Țarist din 1813. În analiza noastră vom avea în vedere două categorii de termeni: cei moșteniți din latină, respectiv cei formați pe terenul limbii române. Totuși, în linii mari, ambele liturghiere păstrează termeni comuni, subliniindu-se un element fundamental de identitate a varietății liturgice în limba română, și anume, aspectul conservator al stilului bisericesc în forma scrisă. Prin această atitudine refractară față de inovația lingvistică, se asigură, în cazul stilului bisericesc, continuitatea la nivelul textelor liturgice, fiind menținută o anumită tradiție a realizării textului bisericesc.

Cuvinte-cheie: *sens diferit, termen moștenit, limba română, identitatea stilului bisericesc.*

Pentru o descriere a specificului varietății liturgice din cadrul stilului bisericesc românesc am avut în vedere trei ediții de liturghier, cu accentul îndreptat către *Liturghierul* de la Chișinău, realizat în 1815, sub patronajul Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, la o distanță de trei ani de la momentul istoric al anexării Basarabiei de către Imperiul Țarist. Analiza noastră s-a orientat, totodată, către un text anterior, *Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii*, realizat de către Mitropolitul Antim Ivireanul, în 1713, și către unul posterior, o ediția din 2012 a *Liturghierului* ieșit de sub tiparul Editurii Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din România. Termenii cu sensuri diferite de cele actuale discutați vor fi cei de origine latină și cei formați în spațiul lingvistic al limbii române.

1. Termeni de origine latină (moșteniți) cu sensuri diferite de cele actuale

judet, s.n. spec. ‘judecata (din urmă, înfricoșată) a Domnului’: „Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără de patimă, nerușinat, cu pace și răspuns bun la înfricoșatul județ al lui Hristos, să cêrem” (Ivireanul, Lit., 88). Etimologie: lat. **judicium** (DA, s.v.). În tipăritură realizată la Chișinău, termenul este prezent cu același sens tot la nivelul ecteniilor, adică a rugăciunilor de cerere de tip *sinteză a cererilor Bisericii în cadrul Liturghiei Ortodoxe* (Braniște/ Braniște 2001, 147): „Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără de patimă, nerușinat, cu pace și răspuns bun la înfricoșatul județ al lui Hristos, la Domnul să cêrem” (Bodoni, Lit.). În afara acestui termen întrebuițat în cadrul textelor ecteniilor, se întâlnește termenul *judecată* în planul rugăciunilor rostite de către preot „în taină” sau cu glas tare, în ambele liturghiere analizate: „ci ne dă noao, până la suflarea cea mai de pre urmă a noastră, cu vrednicie a priimi partea Sfințeniilor Tale, spre merindea vieții de vêci, spre răspuns bine-priimit la înfricoșată judecata Hristósului Tău” (Ivireanul, Lit., 160), respectiv „Ci dă noao până la suflarea cea mai de pre urmă a noastră cu vrednicie a priimi partea sfințeniilor tale, spre calea vieții de vêci, spre răspuns bine priimit la înfricoșată judecata Hristósului tău” (Bodoni, Lit.), ambele fragmente fiind extrase din textul liturghiei Sfântului Vasile cel Mare. Din punct de vedere etimologic, termenul este moștenit din lat. **judicata**, reprezentând forma de plural pentru *judicatum* (DLR). Acesta este termenul observat în forma actuală a *Liturghierului*: „Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos, să cerem” (Liturghier 2012, 47).

lucrá, vb. ‘a pune în practică, a practica’: „Iară până lucrează acêstea, afară paraclisiarhul sau altcineva pune tetrapodul cel mic în mijlocul besêrecii” (Ivireanul, Lit., 7). Etimologie: lat. **lucrāre**, având sensul „a câștiga, a economisi” (DLR). În *Liturghierul* realizat cu binecuvântarea Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, acest verb apare cu valoare reflexivă: „Iară până să lucrează acestea, afară paraecclisiarhul sau altcineva gătește tetrapodul cel mic în biserică” (Bodoni, Lit.). Există, de asemenea, în tipăritura basarabeană inclusiv întrebuițarea unei valori nereflexive a acestui verb, dar acest fapt este consemnat în fragmente inexistente în *Liturghierul* antimian: „Iară la bisêricile ce să numesc soboruri și la cele cu popor lucrează preotul acêstea în felon și diaconul în stihar” în cadrul subcapitolului *Bdeniia de toată noapte și Utrenea*

Învierii (Bodoni, Lit.,) și „de va îndrăzni cineva a sluji așa prost sau fiind întunecat de multă băutură, puțin știind ce lucrează, nu numai ca un fur de cele sfinte va greși de moarte, ci și Taina trupului și a sângelui lui Hristos, Dumnezeului nostru, nicidecum nu se va săvârși” (Bodoni, Lit.), secvență întâlnită în capitolul final destinat diferitelor situații dificile pe care le poate întâmpina preotul în cadrul slujirii liturgice și intitulat sugestiv *Povățuitoare învățătură*.

mădulăr, s.n. 1. (Învechit și popular, mai ales la pl.) ‘Fiecare dintre membrele unei ființe’: „Mâinile noastre le fă să se ferească de fapte rele și să lucreze numai cele bine plăcute Ție, toate mădulările și gândurile noastre întărindu-le cu darul tău” (Bodoni, Lit.). 2. (Învechit) ‘Membru (al unei societăți, al unei organizații, al unui grup etc.); element (al unui grup)’: „fă-i pre dâșii mădulări cinstite sfintei tale biserică” (Bodoni, Lit.). Etimologie: lat. **medullaris** (DLR, Scriban). Termenul este întâlnit în ambele texte, cu aceeași formă, fiind întrebuințat atât cu sens inițial „Mâinile noastre le fă să se ferească de fapte rele și să lucreze numai cele bine plăcute Ție, toate mădulările și gândurile noastre întărindu-le cu darul Tău” (Ivireanul, Lit., 189), cât și cu cel figurat „Fă-i pre dâșii mădulări cinstite sfintei Tale biserică” (Ivireanul, Lit., 131). În ediția recentă a *Liturghierului*, termenul este utilizat cu aceeași semantică, singura diferență fiind una formală: *mădulare* „Toate mădulele și gândurile noastre întărindu-le cu harul Tău” (Liturghier 2012, 312).

mutá, vb. refl. ‘a muri’: „Pentru adormirea, ușurarea, fericita pomenire și iertarea păcatelor a tuturor celor ce mai-nainte s-au mutat întru credință, părinților și fraților noștri” (Bodoni, Lit.). Etimologie: lat. **mūtāre** (DLR, Scriban). Cu aceeași formă apare în textul antimian și ediția actuală: „Pentru adormirea, ușurarea, fericita pomenire și iertarea păcatelor a tuturor celor ce mai-nainte s-au mutat întru credință, părinților și fraților noștri” (Ivireanul, Lit., 24), respectiv „Pentru odihna, ușurarea, iertarea păcatelor și fericita pomenire a tuturor celor care, mai înainte, s-au mutat întru dreaptă credință, părinți și frați ai noștri” (Liturghier 2008, 56). În textul realizat la Chișinău și în cel actual, pe lângă acest verb, este întrebuințat substantivul din aceeași familie lexicală în *Sinaxarul* pentru cele douăsprezece luni, capitol inexistent în *Liturghierul* antimian: „26 (septembrie) ++ Mutarea Sfântului Apostol și Evanghelist Ioann Bogoslov” (Bodoni, Lit., , respectiv „26 (septembrie) +) Mutarea Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, Cuvântătorul de Dumnezeu” (Liturghier 2012, 560).

supúne, vb. tranz. (învechit și popular; adesea fig.) ‘a pune dedesubt, sub ceva’: „Pentru ca Domnul, Dumnezeul nostru, mai ales să-i dea spori și să-i ajute lui întru toate și să-i supuie supt picioarele lui pre tot vrăjmașul și pizmașul” (Bodoni, Lit.). Etimologie: lat. **supponere** (DLR, MDA). Termenul apare cu același sens și în *Liturghierul* antimian: „Pentru ca Domnul, Dumnezeul nostru, mai ales să-i dea spori și să-i ajute lui întru tot și să supuie subt picioarele lui pre tot vrăjmașul și pizmașul” (Ivireanul, Lit., 185). În ediția actuală, această secvență nu mai este menționată (Liturghier 2012, 124).

surpá, vb. tranz. ‘a cădea sau a face să cadă brusc, cu violență, a arunca’: „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul, carele ai călcat moartea și pre diavolul ai surpat

și ai dăruit viață lumii tale” (Bodoni, Lit.), „Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pre noi și ne-ai surpat, mîniatu-te-ai și te-ai milostivit spre noi” (Bodoni, Lit.). Etimologie: lat. ***subrûpăre** (DLR). În ediția lui Antim Ivireanul și cea actuală, este consemnată doar câte o ocurență, fiind cazul primei secvențe, cea de-a doua aparținând sinaxarului cuprins doar în textul de la Chișinău și în cel recent: „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul, Carele ai călcat moartea și pre diavolul ai surpat și ai dăruit viața lumii Tale” (Ivireanul, Lit., 209), respectiv „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul, Care ai călcat moartea și pe diavol l-ai surpat și ai dăruit viață lumii Tale” (Liturghier 2012, 152).

tinde, vb. tranz. (învechit și popular, complementul indică părți ale corpului) ‘a mișca întinzând dintr-o direcția oarecare, a desfășura în toată lungimea’: „tinde mâna ta cea nevăzută din sfânt lăcașul tău și blagoslovêște pre noi pre toți” (Bodoni, Lit.). Etimologie: lat. **tëndere**. Termenul prezintă o singură ocurență în text, așa cum se poate observa și în cazul celorlalte texte-suport avute în vedere: „Tinde mâna Ta cea nevăzută din sfânt lăcașul Tău și ne blagoslovêște pre noi pre toți” (Ivireanul, Lit., 44) și „Întinde mâna Ta cea nevăzută, din sfânt locașul Tău, și ne binecuvintează pe toți” (Liturghier 2012, 102), în cazul celui din urmă fiind utilizată forma actuală.

vârtos, adj. fig. (învechit; despre oameni sau despre caracterul, manifestările etc. lor) ‘Neclintit, statornic, hotărât, ferm’: „Carele viind și toată rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea întru care s-au vândut și mai vârtos însuși pre sine s-au dat pentru viața lumii” (Bodoni, Lit.). Etimologie: lat. **virtuosus** (Scriban, DLR). Termenul apare întrebuițat cu același sens în cazul *Liturghierului* antimian: „Viind și rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea întru care S-au vândut și mai vârtos Însuși pre Sine S-au dat pentru viața lumii” (Ivireanul, Lit., 93), precum și în cel actual, având o altă formă: „Venind și toată rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea în care a fost vândut – sau, mai degrabă, pe Sine Însuși S-a dat pentru viața lumii” (Liturghier 2012, 173). În tipăritura de la Chișinău, termenul apare și în alte secvențe: în *Prefața* semnată de către Mitropolitul Gavriil Bodoni: „Drept aceia de trebuință am socotit a arăta aicea de obște la toți, iară mai ales preoților carii slujesc în limba rumânească, că aflând într-această Liturghie oareșicare cuvinte într-alt chip tălmăcite, nu precum să află în cele mai denainte rumânește tipărite Liturghii, să nu se mire de aceasta, nici să socotească a fi greșală, ci mai vîrtos să știe că iaste îndreptare celor mai înainte făcute grașale” (Bodoni, Lit.) și în capitolul final dedicat îndrumărilor pentru preoți cu privire la slujirea liturgică: „însă sunt zile deosăbit hotărâte de biserică, întru care să cade după ameză-ză a sluji, iară mai vârtos când Liturghia cu Vecernia împreună să săvârșăște, adică Prejdesfeștena în Postul cel Mare și în Sâmbăta cea Mare” (Bodoni, Lit.), „Pentru aceia, cel ce va vre să scape din toate întâmplările acestea (și mai vârtos, de păcatul cel de moarte), preotul să ia sama, ca proscurarii să facă prescurile de făină de grâu curat și bun, iară nu din cea putredă și stricăță și care din vreo pricină este netrêbnică și pentru aceasta să aibă o prescură de presos” (Bodoni, Lit.), „Deci întru acea zi, să se ferească de multă mîncare și băutură și de somn, iară, mai vârtos, cel ce are soție de împreunarea trupească și de toată dragostea trupească, pentru dragostea și cinstea Împăratului ceresc, pre carele în casă și în lăcașul sufletului său l-au priimit” (Bodoni, Lit.).

2. Termeni formați în limba română cu sensuri diferite de cele actuale

adeverí, vb. tranz. ‘a încredința, a convinge, a asigura pe cineva de ceva’: „Luminează gândul lor, adeverează-i pre dânșii întru credință, întărește-i întru nădêjde” (Bodoni, Lit.). Etimologie: derivat din **adevăr** (DA, Scriban, Șăineanu). În *Liturghierul* antimian, verbul utilizat este același: „Luminează gândul lor, adeverează-i întru credință, întărește-i întru nădêjde” (Ivireanul, Lit., 188), în timp ce în ediția actuală este identificată secvența: „Luminează gândul lor; fă-i statornici în credință” (Liturghier 2012, 311). Acest verb este întrebuițat și la modul conjunctiv în cadrul capitolului final dedicat învățăturilor destinate preoților, în ediția de la Chișinău și cea actuală: „Al treilea: să aibă bună voire ca să slujască Domnului întru cuvioșie și dreptate, întru toate zilele vieții sale și această bună voire la a sa vrême prin lucruri bună să o adevereze” (Bodoni, Lit.), respectiv „Al treilea, să aibă dragostea de a sluji Domnului în cuvioșie și dreptate, în toate zilele vieții sale. Și această dragoste să o adeverească la vreme, prin fapte bune” (Liturghier 2012, 489).

cinstít, adj. ‘curat, pur, neamestecat, nefalsificat, autentic’: „Iară ce este în păharul acesta, cinstit sângele Hristosului tău” (Bodoni, Lit.). Etimologie: participiul lui **cinstí**, devenit adjectiv (DA). Termenul este întâlnit cu acest sens în fiecare dintre edițiile avute în vedere: „Iară ce este în păharul acesta, cinstit sângele Hristosului Tău” (Ivireanul, Lit., 95), „Iar ceea ce este în potirul acesta, Cinstitul Sânge al Hristosului Tău” (Liturghier 2012, 176).

curăție, s.f. (fig.) ‘nevinovăție, cinste, corectitudine, integritate, sinceritate, lealitate, curățenie’: „pentru ciia ce întru curăție și întru viață cinstită petrec” (Bodoni, Lit.), „viață lină și fără de gâlceavă să viețuim întru toată buna-credință și curăția” (Bodoni, Lit.). Etimologie: derivat din **curat**, prin suf. abstr. *-ie* (DA). În ediția anterioară, cea a lui Antim Ivireanul, este consemnat un alt derivat, *curățenie*: „Pentru ceia ce întru curățenie și întru viață cinstită petrec” (Ivireanul, Lit., 98), „Viață lină și fără de gâlceavă să viețuim, întru toată buna-credință și curățenia (Ivireanul, Lit., 98), în timp ce în textul actual este păstrat același termen: „pentru cei ce întru curăție și în cinste viețuiesc” (Liturghier 2012, 179, respectiv „viață pașnică și netulburată să trăim, în toată cucernicia și curăția” (Liturghier 2012, 179).

datórníc, adj. (învechit) ‘necesar’: „a-ți aduce ție datornică închinăciune și slavoslovie” (Bodoni, Lit.). Etimologie: **dator** + suf. *-nic* (DLR, DER). Același termen a fost consemnat și anterior, la Antim Ivireanul: „A-Ți aduce datornica închinăciune și cuvântare de mărire” (Ivireanul, Lit., 72), iar în ediția actuală: „a-Ți aduce datorita închinare și preaslăvire” (Liturghier 2012, 144).

îmblânzíre, s.f. ‘blândețe, purtare blândă față de cineva’ (DLR), (înv.) ‘mângâiere, bunăvoință față de cineva’ (MDA): „păzește viața noastră, întărește pașii noștri, pentru rugăciunile și îmblânzirile slăvitei Născătoarii de Dumnezeu” (Bodoni, Lit.). Etimologie: **îmblânzi** (MDA, DLR). Același termen a fost utilizat și înainte, în textul antimian: „păzește viața noastră, întărește pașii noștri, pentru rugăciunile și îmblânzirile slăvitei Născătoarei de Dumnezeu” (Ivireanul, Lit., 111), în timp ce în ultima ediție a *Liturghierului* este întrebuițat un termen cu totul diferit: „Păzește viața

noastră, întărește pașii noștri, pentru rugăciunile și mijlocirile slăvitei Născătoare de Dumnezeu” (Liturghier 2012, 194).

îndestulát, adj. în expresia *a fi îndestulat* ‘a fi în stare’: „Și, cine iaste îndestulat, să grăiască puterile tale, auzite să facă toate laudele tale sau să spuie toate minunile tale în toată vrêmea?” (Bodoni, Lit.). Etimologie: **îndestula** (DLR). Pe lângă acest sens, în *Liturghierul* basarabean, termenul este întrebuințat și cu sensul ‘cărui a s-a dat sau care are de toate, din belșug, în abundență’: „fieștecare va lua deosăbit și îndestulat dar de la Hristos Dumnezeu” (Bodoni, Lit.). În ediția antimiană, termenul apare doar cu primul sens, capitolul în care se utilizează cea de-a doua semantică neexistând: „Și, cine iasta îndestulat să grăiască puterile Tale, auzite să facă toate laudele Tale sau să spuie toate minunile Tale în toată vrêmea?” (Ivireanul, Lit., 144). În forma actuală a *Liturghierului*, sunt preferați alți termeni în cele două secvențe: „Și, cine este în stare să grăiască puterile Tale, să facă auzite toate laudele Tale sau să spună toate minunile Tale, în toată vremea?” (Liturghier 2012, 247), „fiecare va lua, deosebit, mare dar de la Hristos Dumnezeu” (Liturghier 2012, 520).

întocmíre, s.f. ‘acțiunea de a întocmi, orânduire, organizare, potrivire, aranjare’: „Și iaste datoriu preotul să slujască [...] cu toată lucrarea și stând cu evlavie și cu toată întocmirea trupului din afară să-și închipuiască credința sa cea dinlăuntru” (Bodoni, Lit.). Etimologie: **întocmi** (DLR). Termenul nu este consemnat în *Liturghierul* antimian, capitolul final al indicațiilor de natură liturgică nefiind inclus. În ceea ce privește lexemul prezent în secvența corespondentă în ediția actuală, notăm: „Preotul mai este dator să slujească [...] și, stând cu evlavie și cu toată ținuta trupului, să-și arate credința cea dinăuntru” (Liturghier 2012, 498). De asemenea, termenul *întocmire* este consemnat în ultima ediție în alte construcții: „Pentru buna întocmire a văzduhului” (Liturghier 2012, 40).

moșteán, s.m. (înv. și reg.) ‘moștenitor’: „Arată-ne pre noi fii luminii și ziii și moșteni bunătăților tale celor vécinice” (Bodoni, Lit.), „ne arată moșteni împărăției tale” (Bodoni, Lit.). Etimologie: cf. **moșnean**, **moșan**, **moșteni** (DLR). La Antim Ivireanul, este întâlnit același termen: „Arată-ne pre noi fii luminii și ziii și moșteni bunătăților Tale celor vécinice” (Ivireanul, Lit., 32), „Ne arată pre noi moșteni împărăției Tale” (Ivireanul, Lit., 198), iar în ediția actuală este preferat termenul *moștenitor*: „Arată-ne fii ai luminii și ai zilei și moștenitori ai bunătăților Tale celor veșnice” (Liturghier 2012, 82), „Ne arată moștenitori ai împărăției Tale” (Liturghier 2012, 327).

nerușinat, adj. 1. (înv., rar) ‘care nu s-a făcut de rușine’: „credință nerușinată, nădêjde adevărată, dragoste nefățarnică” (Bodoni, Lit.), „Apărătoarea creștinilor nerușinată, mijlocitoare cătră Făcătoriu, neschimbată, nu trêce glasul rugăciunii a păcătoșilor” (Bodoni, Lit.), 2. (înv., rar) ‘demn’ (MDA): „Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără de patimă, nerușinat, cu pace și răspuns bun la înfricoșatul județ al lui Hristos, să cêrem” (Bodoni, Lit., / III 7 r). Etimologie: pref. *ne-* + **rușinat** (DLR). Ambele accepții sunt utilizate în celelate două liturghiere avute în vedere: „Credință nerușinată, nădêjde tare, dragoste nefățarnică” (Ivireanul, Lit., 35), „Sfârșit creștinesc

vieții noastre, fără de patimă, nerușinat, cu pace și răspuns bun la înfricoșatul județ al lui Hristos, la Domnul să cerem” (Ivireanul, Lit., 101), singura particularitate în cazul acestei discuții fiind întrebuițarea exclusivă a termenului *neînfruntat* în textul actual: „Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos, să cerem” (Liturghier 2012, 167), „Ceea ce ești creștinilor ocrotitoare neînfruntată și mijlocitoare stăruitoare către Făcătorul, nu trece cu vederea glasurile de rugăciune ale păcătoșilor” (Liturghier 2012, 330), „și ne dăruiește, Dumnezeuule, credință neînfruntată, nădejde tare, și dragoste nefățarnică” (Liturghier 2012, 85).

nescris, adj. (înv.) ‘nemărginit’: „Hristoase, [...] cela ce ești nescris împrejur” (Bodoni, Lit.), „cela ce ești fără de început, nevăzut, neajuns, nescris împrejur, neschimbat, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos” (Bodoni, Lit.). Etimologie: pref. *ne-* + *scris* (DLR). Același termen poate fi observat în ediția anterioară: „Hristoase, [...] Cela ce ești nescris împrejur” (Ivireanul, Lit., 63), „Cela ce ești fără de început, nevăzut, neajuns, nescris împrejur, neschimbat, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos” (Ivireanul, Lit., 145). În *Liturghierul* de astăzi este utilizat un alt termen, având același sens: „Hristoase, [...] Cel ce ești necuprins” (Liturghier 2012, 165), „Cel ce ești fără de început, nevăzut, neajuns, necuprins, neschimbat, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos” (Liturghier 2012, 247).

punere, s.f. în structura *punere-înainte*: ‘jertfă’: „Însuți blagoslovеște această punere-înainte și o priimеște pre dânsa întru jertvennicul tău cel mai presus de ceruri” (Bodoni, Lit.), „Iară preotul moltiva punerii-înainte” (Bodoni, Lit.). Etimologie: *pune* (DLR, Scriban). În cazul celorlalte două liturghiere, termenul este același, cu o semantică identică: „Însuți, blagoslovеște această punere-înainte și o priimеște pre dânsa întru jărtăvnicul Tău cel mai presus de ceruri” (Ivireanul, Lit., 62), „Iară preotul zice rugăciunea punerii-înainte” (Ivireanul, Lit., 62), „Însuți binecuvintează [...] această punere înainte și o primește întru jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri” (Liturghier 2012, 129), unicul aspect particular fiind secvența din *Liturghierul* actual care prezintă referințele de ordin liturgic: „Iar preotul zice Rugăciunea Proscomidiei” (Liturghier 2012, 129).

socotînță, s.f. (înv.) ‘îngrijire, ocrotire’: „luând ripida în mână, apără cătinel cu toată socotînța și cu frică pe deasupra sfintelor daruri” (Bodoni, Lit.), „și-l pune în cutie foarte cu bună socotînță, cum să nu să atingă de udătura lui cutiia” (Bodoni, Lit.). Etimologie: *socoti* + suf. *-ință* (DLR). În cazul ediției anterioare, se observă o alternanță a termenilor din aceeași familie lexicală *socoteală-socotînță*: „Luund ripida în mână, apără încătinel cu toată socoteala și frica, pe deasupra sfintelor daruri” (Ivireanul, Lit., 146), „și-l pune în cutie, foarte cu bună socotînță, cum să nu să atingă de udătura lui cutiia sau altceva” (Ivireanul, Lit., 171). În ediția actuală, este preferată o altă structură lexicală, având acest sens: „apară încetișor cu ripida sau cu un acoperământ, cu toată luarea-aminte și cu frică, Cinstitele Daruri” (Liturghier, 2012:173), „le așază unul după altul în cutie, cu toată luarea-aminte, ca să nu se atingă udătura de cutie sau să curgă Sfântul Sânge până jos” (Liturghier 2012, 287).

stricăciune, s.f. (înv.) ‘stricare, moarte’: „Și, înviind a treia zi și cale făcând tot trupului la învierea cea din morți, că nu era puțință a să ținea supt stricăciune Începătoriul vieții făcutu-s-au începătură celor adormiți” (Bodoni, Lit.), „Cêia ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decât serafimii, carea fără stricăciune pre Dumnezeu Cuvântul ai născut, pre tine cea după adevăr Născătoare de Dumnezeu, te mărim” (Bodoni, Lit.). Etimologie: **strica** + suf. *-ăciune* (DLR). Termenul este prezent fără nici o altă modificare formală sau semantică în celelalte două liturghiere avute în vedere: „Și, înviind a treia zi și cale făcând tot trupului la învierea cea din morți, că nu era puțință a să ținea supt stricăciune Începătoriul vieții, făcutu-S-au începătură celor adormiți” (Ivireanul, Lit., 148), „Cêia ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită, fără asemănare decât serafimii, carea, fără stricăciune pre Dumnezeu Cuvântul ai născut, pre tine, cea după adevăr Născătoare de Dumnezeu, te mărim” (Ivireanul, Lit., 97), „Și, înviind a treia zi și cale făcând oricărui trup spre învierea cea din morți – că nu era cu puțință a fi ținut sub stricăciune Începătorul vieții –, făcutu-S-a începătură celor adormiți” (Liturghier 2012, 251), „Ceea ce ești mai cinstită decât Heruvimii și mai slăvită, fără de asemănare, decât Serafimii, care, fără stricăciune, pe Dumnezeu-Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim” (Liturghier 2012, 103).

Concluzii

Așadar, realizând o analiză a termenilor cu sensuri diferite de cele actuale, fiind vizați cei moșteniți și cei formați pe teren lingvistic românesc, se poate observa rezistența și conservarea unora, având doar simple transformări fonetice. În acest sens, din categoria termenilor de origine latină, reținem: *mădular*, *muta*, *surpa*, *tinde*, iar din sfera acelor derivați în spațiul românesc notăm: *cinstit*, *curăție*, *punere*, *stricăciune*. Totodată, există și situația termenilor care au suferit dublări cu un sinonime sau au fost înlocuiți cu alții: *judecată*, *datornic*, *îmblânzire*, *îndestulat*, *nerușinat*, *nescris*.

Referințe bibliografice

- Braniște/Braniște 2001 = Braniște, Ene, Braniște, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Editura Diecezană Caransebeș, 2001.
- DA/DLR = *Dicționarul limbii române*, serie veche (literele A-B, C, FI, D-De, J, LLojniță), București, Socec et Comp. și C. Sfetea, 1913-1949; serie nouă (literele M, N, O, P, R, S, Ș, T, Ț, V-Veni), București, Editura Academiei, 1965-2010.
- DER = Ciorănescu, Alexandru, *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958-1966.
- Ivireanul, Lit. = Camil, Alina, *Antim Ivireanul, Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii, Târgoviște, 1713. Ediție de text, studiu filologic-lingvistic, notă asupra ediției și indice de cuvinte*, București, Basilica, 2015.
- Liturghier, 2012 = Liturghier, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012.
- MDA = *Micul Dicționar Academic*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

Scriban = Scriban, August, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*. Edițiune întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.

Șăineanu = Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbei românei*, Ediția a VI-a, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1929.